

Иван Вазов

Саво

Бедна, задушена стаичка в една от старите махали на София. Множество излинели фотографически образи по стената и една карта на България, начъртана от невеща ръка; в ъгъла – железен креват с тантелообточен чаршаф. През двете ниски, наравно с почвата прозорчетата, през които влазя една тъжна и кална виделина, виждат се почернели, гнили покриви и изпокъртени зидове, които притискат старата, тясна и нечиста уличка.

При ниския миндер, постлан с извехтяла басма, едно чернооко, мършавичко, с кротък поглед момиче, подгънало колене, беше заето над книжа и тетради, разхвърлени по миндера.

През отворените врачка на една друга, още по-малка стаичка, като которка, през която се излязаше на двора, чуваше се шум от женска шетня и трebene.

– Еленке, не е ли дошло време за училището? Я виж да не закъснееш – обади се един писклив женски глас из которката.

Момичето се сепна, погледна стенния часовник и скокна веднага.

– У, осем вече минало! – извика то уплашено и бързо хвана да си прибира тетрадите.

– Виж каква си захлас; комай те подсецам два пъти веке – измъмра я майка й; – може ли такива работи да се вършат? На, книги на миндер, по маса... неуред. Да дойде човек, та ще се засрамя.

И с тия думи Еленкина майка влезна в стаята. Тя беше дребна женица, черноока, с кръгло повяхнало, изпито лице, но с правилни черти, с остатки от прежна хубост – облечена в износена рокля. Само погледът, блестящ, необикновено светъл, хвърляше живост, енергия в уморената физиономия на тая жена.

Еленка изфръкна из вратата с книжата си под мишница...

Почти в същия миг вратата се чукна. Еленина майка отвори, като си дозакопчаваше роклята на гърлото. Един нисък господин в дълго палто, със строг и сериозен вид, с голяма рошава брада, пусната на свобода, се показа на прага и влезе в стаята.

– Бие срещнахте Еленка? Тя закъсна като никога, а вие ранко идете... по-добре... Вижте ме, аз не съм се още прибрала... Боже, какъв неуред у нас! – гълчеше засмяна Еленината майка, като нареждаше с пъргави движения някои неща на местата им.

– Е, защо сега тия церемонии, Саво? – каза гостът и седна небрежно на миндера, дето одева работеше Еленка над уроците си.

– Забравихте ни, господин Балчев – каза Саво с усмихнато намусване на лицето, – една неделя и повече има вече... Чак вчера ви видяхме

на улицата.

– Къде бяхте вчера с Еленка? На разходка?

– На разходка, господин Балчев – каза Саво̀, като клекна при мангала, за да прави кафето. – Какво, цяла неделя в училището, с уроци, занимава се; тук у дома – пак все над книгите. Не вдига глава. Предала се цяла на науките си и ми се хвали, че ѝ турят добри балове... Умна е, трудолюбива е, няма да остане тя като майка си сляпа... Та ви казвам, господин Балчев, изведох я на разходка къде Шарения мост – там ни и видяхте – да погълтне малко чист въздух и да промени... Тя с това занимание, каквато е слабичка, прави ми грижа... Само тя ми е, всичката надежда ми е на Еленка... Още една година ѝ остава, за да изкара шестия клас. И тогава само ще си кажа: ах, боже, ще си отдъхна аз, клета вдовица! А то, каквото съм изпатила, додето я отгледам и възпитам, господин Балчев, само аз зная...

Очите на Саво̀ светнаха още повече и овлажняха.

Гостът, който слушаше безстрастно, попита повече за да покаже интерес:

– Ти желаеш да постъпи учителка?

– Тя сама желае, господин Балчев. И какво да чини друго? Да я жена ли? Петнайсет години едвам има... Заповядайте кафето... Па и аз желая. Да имам вече една поддръжка. Малко ли години се наказвам аз и се бия като вода о бряг, само Еленка да възпитам?... А вие как се поминувате, господин Балчев? Извинете, като се загълча, па няма край вече! – изсмя се Саво̀ яката и звънливо. – Не мога, та не мога да се отуча от това дрънкане, трябва да съм родена на някоя воденица. И Еленка ми все забелязва: „Мамо, смущаваш ме!“ Такава съм си родена от природата. Ако няма с кого, с котката фана да приказвам... Къде бяхте толкова време? Всяка заран, като изпращам Еленка, все поглеждам... Тая заран, като напротив, тя тука... На портата ли я срещнахте?

– Да.

– Магарицата!... Хареса ли ви се кафето ни?

– Ти си майсторка на кафето, Саво̀, аз такова кафе само у теб пия – каза гостът със самодоволно ухилване.

По нехайния начин на обращението си към Саво̀, напротив, приветлива и все деликатна в говора си, той имаше вид на човек, който се чувствава с някакви права в дома...

– Гледахме вчера с Еленка и плат за рокли, ней и мен – подзе Саво̀... – Много хубавички и не скъпи... Мислим: утре иде Великден, пък ние: „Ката ден Мара лепа, на голям ден – слепа...“ Ами само зазъбици

брахме, не виждаме...

И тя се изсмя весело.

– Разбирам... кой е този, Саво, нали е Грудев? От Пловдив? – попита Балчев, като посочи един портрет в черчеве от раковини.

– Той, господин Грудев – каза Саво, като се изчерви; – подари ми го, когато живеехме в Пловдив... Там изработи мъничка стипендия на Еленка преди осем години... Познавате го? Добър човек, приятел ми беше... помагаше ми; то да няма добри хора на тоя свят, аз не знам какво ще се чини. На, и завчера казвах на баба Фонка за вас – баба Фонка ми дохожда на гости с чорапа – казвах й: „Бабо Фонке, човек без око да остане, без приятел да не остане...“

– Как! Не трябваше! – издума укоризнено Балчев.

– Не, не споменах името, само тъй... – каза позачервена Саво. – Ние с баба Фонка си бъррим... и тя вдовица като мене, утешава ме... когато не е тука Еленка... Тая карта е на България, хубава ли е?

– Доста сполучена.

– От ръката на Еленка... Изкусна е във всичко... И аз се гордея, тя ми е едничката надежда...

...Когато Балчев си излезе, Саво остана доста време замислена върху цвета на роклята, която щеше да купи на Еленка за празника; па мина в другата стаичка, дето вреше тенджерката, за да приготви обедата.

* * *

Вечер. Есенен вятър духаше и разнасяше по покривите сухите листа, грабнати от дърветата. Вратата се отвори и Еленка си дойде от училището. Тя бе навела очи към земята. Майка й я погледна очудено.

– Какво има, Елено, ти си плакала?

Еленка се тръшна на миндеря, закри очи с ръцете си и хвана да поима с глас.

Саво я гледаше смаяна.

– Кажи ми: кой те е докачил, Елено?

Еленка плачеше.

– Погледни ме, мари! Отговори! – извика Саво нетърпеливо.

Еленка не преставаше да хълца, без да погледне нито един път майка си.

Саво кипна. Тя се развика разярена. Еленкиният плач и упоритото таене причината му я накараха да излезе извън себе си. Най-после Еленка издума със задавен глас, като си криеше очите:

– Едни ученички ми казаха... Оскърбиха ме...

– Кой какво са те оскърбили? Гледай ме! Какво?

– Ти знаеш... Аз знам...

И момичето с отчаян плач си повали лицето на възглавницата.

Саво побеля като стена. Устните ѝ се разтрепераха нервно, кожата по лицето ѝ се изопна и слепна и сдоби безжизнен цвят.

Тя разбра. Няколко мигновения тя стоя неподвижна с разперени ръце и с очи, безмислено вторачени в Еленка.

– Знаеш? – извика тя в изстъпление от гняв. – Срамуваш се от майка си! Не ме поглеждаш? Питаш ли мене как ми е, широко ли ми е около врата?... Добре, знай да знаеш! Майка ти няма мирази цели петнайсет години да те гледа, да те отхранва, да те възпитава, да не останеш като нея парцал на света... Срам те е? Искаш дрехи чисти, прилични, да се не срамиш в гимназията; искаш книги, учебници скъпи и прескъпи, трябва как и как да те поддържам да свършиш... Баре една стипендийка не можахме да сполучим тук... За тебе ми е бил животът досега... Срамуваш се от майка си! Заплюй я! Тъй! Тъй ми се пада, че не те пратих на чужди врата слугиня, каквато аз съм била... Сега съм лоша. Плачи, плачи де! Знаеш! Е, знай... Такава съм, ти недей бъди такава! Аз съм парцал! Аз съм вдовица... Вдовица всеки я гони и я гледа накриво... На вдовица и полите ѝ са душмани... А ония, дето те оскърбяват, не знам ли ги? Билетчета приемат и пращат... Но мене видено!... Защо плачеш, мари? Боже, боже, какво да сторя! И все така! Аз съм проклета майка!

И Саво седна на кревата си и затули с ръце очите си: тя заплака. Съвестта не прие оправданието...

* * *

От тоя ден вече Еленка чувствуваше една стена от студ, че я дели от майка ѝ. Тежкото съмнение, което от няколко месеца насам беше се загнездило в душата ѝ като една ехидна, изчезна: тя стоеше пред истината! Тя се покори. Тя вече не загатна, нито даде знак, че помни и че знае нещо...

Само Балчева нямаше смелост да погледне в очите, кога го срещнеше из тяхната улица. Ако можеше, тя заобикаляше, да го избегне. Даже тя трепваше от всеки мъж, който имаше каква-годе прилика с него...

Мина се още време и привичката стори своето: равнодушието замести предишното възмущение в душата на бъдещата наставница...

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3796>]